প্ৰবন্ধ

শৰতৰ কবি পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীত

খৰ্গেশ্বৰ ৰাভা
স্নাতক প্ৰথম বাৰ্ষিক

পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা অসমীয়া গীতি সাহিত্য জগতৰ এটি সুপৰিচিত নাম। ১৯০৪ চনত শিৱসাগৰত তেওঁ জন্ম লাভ কৰে। অসমীয়া সাহিত্য জগতত তেওঁ গীতি কবি ৰূপে খ্যাত। পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা অকল গীতি কবিয়েই নাছিল, তেওঁ আছিল একাধাৰে চিত্ৰ পৰিচালক, সু-অভিনেতা, সু-গায়ক, নৃত্য শিল্পী, সুৰকাৰ আদি।

ভগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ ককায়েক আছিল। দুই ভাই-ককাই বাটেৰে একেলগে গ'লে মানুহে কৃষ্ণ-বলোৰাম যোৰা বুলি মন্তব্য আগবঢ়াইছিল। লাহী, দীৰ্ঘদেহী পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা দেখিবলৈ অতি শুৱনি ব্যক্তি আছিল। সাজ-পাৰত তেওঁ আছিল অতি পৰিপাতি আৰু নিভাঁজ অসমীয়া সাজপাৰহে তেওঁ পৰিধান কৰিছিল।

সমসাময়িক প্ৰায় কবি সাহিত্যিকৰ ওপৰত কবিগুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ প্ৰভাৱ পৰাৰ দৰে আমাৰ গীতি কবি পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ ওপৰতো ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰৰ প্ৰভাৱ প্ৰচুৰভাৱে পৰিছিল। সকলো ক্ষেত্ৰতে তেওঁ ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰক অনুকৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁৰ গীত-কবিতাত এই প্ৰভাৱ অতি স্পষ্ট। ৰবীন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰে শৰতৰ বৰ্ণনা কৰিছে—

"শৰৎ তোমাৰ অৰুণ আলোৰ অঞ্জলি
ছড়িয়ে গেল চাপিয়ে মোহন অংগুলি
শৰৎ তোমাৰ শিশিৰ ধোওয়া কুন্তলে
বনেৰ পথে লটিয়ে পড়া অঞ্চলে
আজ প্ৰভাতেৰ হৃদয় উঠে অঞ্জলি।"

কবি পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাই একেদৰে লিখিছে—

"সোণ শৰতৰ পৰশ লাগি
আঙুলি বুলাই হঠাৎ জাগি
পোহৰ বেণুৰ সুৰ উফৰি
গগন ভৰিল ঐ।"

আৰো—

"দূৰে যাব না আজ ঘৰেৰে ভাই
যাব না আজ ঘৰে
আজ বীণা বাজে বাজিয়ে বাসি
কাটাব সকাল বেলা।"

—ৰবীন্দ্ৰ নাথ

আজি ৰঙৰে দিনতে কিহৰ ঐ চিতনি
থৈ দে ঘৰৰ কাম
শেৱালিৰ মালা পিন্ধি নাচোঁইক
লগাই দে বিহুৰে নাম।

—পাৰ্বতী প্ৰসাদ

অকল গীত-কবিতাতেই নহয়, ৰবীন্দ্ৰ নাথৰ দৰে

পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাই পিন্ধা-উৰা কৰিছিল, ৰবীন্দ্ৰ নাথৰ দৰে হুবহু একে ধৰণৰ আখৰো লিখিছিল। ৰবীন্দ্ৰ নাথক তেওঁ অনুকৰণ কৰিলেও তাৰ মাজতে পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাই নিজস্বতাৰো পৰিচয় দাঙি ধৰিছিল।

হৃদয় বিদাৰক এক দুৰ্ঘটনাই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ জীৱনৰ গতিকেই প্ৰৱাহিত কৰি দিছিল অন্য দিশে। শিৱসাগৰত অনুষ্ঠিত থিয়েটাৰ এখন চাবলৈ ভগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা, তেওঁৰ গাভৰু পত্নী সত্যৱতী বৰুৱা, শিশু পুত্ৰ, তেওঁৰ ভনীয়েক আৰু লিগিৰী ছোৱালী জনী এখন গাড়ীত উঠি বজাবাৰীৰ পৰা গৈ আছিল। সেইদিনা মটৰ গাড়ীখন চলাইছিল পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাই নিজে। বিধিৰ দুৰ্বিপাক, ঘটনাক্ৰমে সেই সন্ধিয়া পৰত প্ৰৱল গতিত বৈ থকা উত্তাৱল দিচাঙৰ বুকুত গাড়ীখন সোমাই পৰিল। একমাত্ৰ পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ বাহিৰে আটাই কেইজন যাত্ৰীৰে সেই নিশা দিচাঙৰ বুকুত সলিল সমাধি ঘটিল। পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱা বাচিল; তাৰ বাবে তেওঁ ভগৱানক কৃতজ্ঞতা নজনালে, দিলে প্ৰচুৰ শাওপাত। এই দুৰ্ঘটনাই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাক দৈহিকভাৱে পঙ্গু কৰি পেলালে। দৈহিকভাৱে পঙ্গু হলেও তেওঁ মানসিকভাৱে পঙ্গু হৈ নাথাকিবলৈ যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিলে। ফলস্বৰূপে আমি পাওঁ পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিলৈ অতুলনীয় অৱদান।

পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতি-কবিতাৰ সংকলন সমূহ হ'ল— 'সোণৰ সোলেঙ', 'ভঙাটোকাৰীৰ সুৰ', 'গুণ-গুণনি', 'লুইতী', 'শুকুলা ডাৱৰ ঐ কঁহুৱা ফুল' আদি। ৰূপহী তেওঁৰ দ্বাৰা পৰিচালিত কথাছবি। লোকগীতৰ ঠাঁচ তেওঁৰ গীতি-কবিতাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। যুক্তধ্বনি পৰিহাৰ কৰি কোমল, স্নিগ্ধ আৰু মঞ্জুল শব্দাৱলী প্ৰয়োগ কৰাত ৰচনাৰীতি শ্ৰুতি মধুৰ হৈছে। জগতৰ ৰূপ-ৰস, গন্ধ-স্পৰ্শ-শব্দৰ ইন্দ্ৰিয়ানুগ্ৰাহ্য সৌন্দৰ্য পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতি কবিতাত এটি তৰল লাস্যময় ৰূপত ধৰা দিছে। জাগতিক সৌন্দৰ্য পোহাৰৰ অন্তৰালত এজন অদৃশ্য মোহন যাদুকৰৰ ৰূপ-কাঠিৰ পৰশ কবিয়ে অনুভৱ কৰিছে!

শৰতৰ এক স্নিগ্ধ মনোৰম ছবি দেখা যায় পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতত, কবিতাত। শৰতৰ উৰণীয়া শুকুলা ডাৱৰ, শুভ্ৰ শেৱালি আৰু লুইত পৰীয়া চোঁৱৰধাৰী কঁহুৱাই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাক কৰি তোলে উন্মনা। শৰতৰ শুভ্ৰতা আৰু কোমলতা তেওঁৰ প্ৰধান আকৰ্ষণ। শৰতৰ সংযত সৌন্দৰ্যই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতীক; সেয়ে তেওঁক শৰতৰ কবি বুলি অভিহিত কৰা হয়।

"আহিন মহীয়া শেৱালি সৰিলে
নিয়ৰত তিতিলে বন
জোনাকত ভাহিলে কিহবাৰে ৰাগী
কেনেবা কৰিলে মন।"

আৰো—

"বগা ডাৱৰে মূৰতে পাগুৰি
কোন কোঁৱৰলৈ বুলি
দোকমোকালিতে মোৰে দুৱাৰতে
কেলেই ভুমুকিয়ালে হি।"

এনেদৰে—

"বজালে আহিনে বাঁহী নে বীণ
সুৰ পালা নে চিন
শুকুলা ডাৱৰ ঐ কঁহুৰা ফুল
ৰূপত গ'লা নে ভুল।"

সাম্প্ৰতিক কালত পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতে অসমীয়া সঙ্গীত জগতত এক স্বকীয়া আসন দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তেওঁৰ গীতৰ ভাব, ভাষা, শব্দচয়ন, সুৰ আৰু লয়ৰ এটি স্বকীয়া সৌকুমাৰ্য আছে। গীতসমূহ শুনিলেই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীত বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। সুৰৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ গীত সম্পূৰ্ণ লোক-সংগীতৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। বিহুগীত, বিয়াগীত, বনগীতৰ সুৰে তেওঁৰ গীতক কৰি তুলিছে মহীয়ান। কিছুমান গীত অকল সুৰৰ ফালৰ পৰাই নহয় কথাংশৰ ফালৰ পৰাও বনগীতৰ সমতুলা।

"গ'ৰখীয়া হেৰ' গ'ৰখীয়া
কি সুৰ বজালি দুপৰীয়া
পথাৰৰ মাজতে আহঁতৰ তলতে
ম'হৰ শিঙৰ পেঁপাটি বায়
দুপৰৰ আকাশত কি সুৰ বজালি
জগত নিজম পৰি যায়।"

অসমীয়া জনজীৱনৰ লোক গীতৰ সুৰে পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। কাহাৰবা, দাদ্ৰা আৰু ৰূপক তালেই গীতসমূহত বেছিকৈ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। সঘনাই ব্যৱহাৰ হোৱা পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতৰ সুৰৰ কেইটামান চানেকি সংগীতৰ ভাষাত এনেকুৱা—মাপামাগাৰেসা, মাপামানি পাগাৰেসা, স'াৰে' গ'াৰে'স'া ধানিধামা, স'ানি ধানি ধাপা, মাগা ৰেগা মাগা ৰেসা, গাৰে সাগা ৰেসানিসা আদি।

পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতত, কবিতাত আছে শৰতৰ স্নিগ্ধতা, বিজুলীৰ চকু চাট মাৰি যোৱা চমকনি তাত নাই, আছে কামধেনুৰ চকু শাঁত কৰা বৰণ। মহা সমুদ্ৰৰ গৰ্জ্জন তাত নাই, আছে লুইতৰ ধল আৰু দিখৌৰ মৃদু কলকলনি। কেতেকী ফুলৰ উগ্ৰ গোন্ধ তাত নাই, আছে শেৱালিৰ মৃদু সুবাস। বিদেশী বাদ্যযন্ত্ৰৰ হিলদল ভঙা ঝংকাৰ তাত নাই, আছে অসমীয়া টোকাৰী গীতৰ মৃদু গুণগুণনি। পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ গীতি-কবিতাৰ মাজেদি 'সুৰৰ বাগীত কঁপে পোহৰ', 'ডাৱৰে ডাৱৰে মৃদং বজায় গুৰুগুৰু', 'জোনাকত কিহবাৰ বাগী ওপঙে', 'সুৰৰ ভৰত কঁপে তৰা ভৰা আকাশ', 'ডাৱৰৰ যুঁজত সূৰুয জিকে', 'পোহৰৰ কাঁড়েৰে ডাৱৰ সৰকাই' ইত্যাদি। তেওঁৰ কিছুমান গীতত, কবিতাত ব্যক্তিগত জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰে করুণ। তাত আছে চকু পানীৰ বান, কেঁচা শোণিতৰ টেঁকুৰা আৰু ৰঙা বহটুপি। এই করুণ ৰসৰ বাবেই পাৰ্বতী প্ৰসাদ বৰুৱাৰ এই গীতি-কবিতা সমূহ ইমান মনোৰম— ইমান মৰ্মস্পৰ্শী। শ্বেলীৰ ভাষাত—

"Our sincerest laughter
With some pain is fraught;
Our sweetest songs are those that
tell of saddest thought."

সহায় লোৱা পুথি :

১। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত— ড' সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা
২। পাৰ্বতী প্ৰসাদ ৰচনাৱলী— প্ৰকাশন পৰিষদ
৩। মহাত্মাৰ পৰা ৰূপ কোঁৱৰলৈ— লক্ষ্মীনাথ ফুকন।

জনপ্ৰিয় লঘু শাস্ত্ৰীয় সংগীত গজল

জ্যোতিকণা দেৱী
উঃ মাঃ দ্বিতীয় বাৰ্ষিক

ভাৰতবৰ্ষত মোগলসকলৰ ৰাজত্ব কালৰ পৰাই গজল সংগীতৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰ হোৱাৰ কথা অনুমান কৰিব পাৰি। সংগীতজ্ঞসকলে অতি ৰক্ষণশীলতাৰে সম্ৰাটসকলৰ ৰাজদৰবাৰৰ মাজতে এই শ্ৰেণী সংগীতক আৱদ্ধ কৰি ৰাখিছিল। আজৰি সময়ত সংগীত পিয়াসী বিলাসী সম্ৰাটে সংগীসকলৰে সৈতে আকণ্ঠ পান কৰিছিল কোনোবা সুন্দৰী নৃত্যপটিয়সীৰ কণ্ঠৰ সুৰদী সুৰীয়া গজল। সংগীতৰ তালে তালে লাস্যময়ী সুন্দৰীৰ লয়-লাস নৃত্য ভংগিমাই দৰ্শক-শ্ৰোতাক যোগাইছিল বিমল আনন্দৰ খোৰাক। ৰাজদৰবাৰত চলিছিল সংগীতৰ তুমুল প্ৰতিযোগিতা। কোনোবা শিল্পীৰ ভাগ্যত মিলিছিল প্ৰশংসা আৰু কোনোবাই পাইছিল অপমান। ধীৰে ধীৰে বাগৰি যায় সময়। কেতিয়াবা সিংহাসন আৰোহণ কৰে একোজন উদাৰ হৃদয়ৰ সম্ৰাটে। জয় কৰে সকলো শ্ৰেণী প্ৰজাৰে মন। ৰজা-প্ৰজাৰ মাজত গঢ়ি উঠে প্ৰীতিৰ সমন্বয়। ৰাজদৰবাৰৰ চাৰিবেৰৰ মাজৰ গোপন কথাৰ সম্ভেদ কেতিয়াবা সাধাৰণ প্ৰজায়ো হৃদয়ংগম কৰিবলৈ সক্ষম হয়। এনেদৰেই ৰক্ষণশীল শ্ৰেণীটোৰ মাজতে আৱদ্ধ হৈ থকা গজলে এদিন প্ৰজা সাধাৰণৰ মাজতো জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰে।

প্ৰথম অৱস্থাত গজলৰ ভাষা আছিল উৰ্দু আৰু পাৰ্চী প্ৰধান। যেতিয়া এই শ্ৰেণীৰ সংগীতে ৰাজপ্ৰাসাদৰ বন্দীত্বৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰিলে, ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতো ৰচকসকলে স্বাধীনতা গ্ৰহণ কৰিলে। পাৰ্চী আৰু উৰ্দুৰ লগতে হিন্দী ভাষাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিলে গজলৰ ভাষাত। পূৰ্বতে ভাষাৰ জটিলতাৰ কাৰণেও গজলে সাধাৰণ শ্ৰোতাৰ মাজত প্ৰসাৰ লাভ কৰাত প্ৰতিবন্ধক স্বৰূপ আছিল। ভাষাৰ সৰলতাই এই শ্ৰেণীৰ লঘু-শাস্ত্ৰীয় সংগীতক কৰি তুলিলে সৰ্বজনপ্ৰিয়।

আধুনিক সাহিত্যৰ গীতি-কবিতাৰ দৰে গজলৰ বিষয়বস্তু ৰচকৰ একান্ত ব্যক্তিগত। ব্যক্তিগত আশা-আকাঙ্ক্ষা, দুখ-সুখ, আবেগ-অনুভূতিৰ বৰ্ণময় প্ৰকাশ হয় গজলত। প্ৰিয়া আৰু মদিৰাৰ হৃদয় বিগলিত কৰা বৰ্ণাঢ্য বৰ্ণনাই গজলক কৰি তোলে সংগীতৰ ভিতৰতেই অনন্য সুন্দৰ।

স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহই ভাৰতীয় ধ্ৰুপদী সংগীতৰ বাবে অসমৰ ৰুদ্ধদ্বাৰ পোন প্ৰথমে উন্মুক্ত কৰি দিয়ে। শাস্ত্ৰীয় সংগীতে কেতিয়া কেনেদৰে অসমত প্ৰৱেশ কৰিলে তাৰ এটি প্ৰতিচ্ছবি পণ্ডিতে দাঙি ধৰে। শাস্ত্ৰীয় সংগীতৰ অন্তৰ্ভুক্ত হলেও গজলৰ প্ৰৱেশ, প্ৰসাৰ আৰু সাম্প্ৰতিক কালত অসমত এই শ্ৰেণী সংগীতৰ যি বিপুল জনপ্ৰিয়তা

ইয়াৰ অন্তৰ্নিহিত কাৰণ বিশ্লেষণ কৰাটো অলপ অসুবিধা।

ভাৰতীয় উচ্চাংগ সংগীতৰ বেগম আখ্‌টাৰ এটি প্ৰসিদ্ধ কাম। বেগম আখ্‌টাৰৰ সংগীত জগতলৈ বৰেণ্য অৱদান হ'ল তেওঁ পোন প্ৰথমে ভাৰতীয় জনমানসত লঘুসংগীত গজলক প্ৰকৃত অৰ্থত জনপ্ৰিয় কৰি তোলে। এই গৰাকী শিল্পীকেই ৰক্ষণশীল সংগীত প্ৰেমীসকলৰ মাজতে সীমাবদ্ধ গজল, সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰা প্ৰথম শিল্পী বুলি কোৱা হয়। অৱশ্যে তেওঁৰ গজলৰ মাধুৰ্য অৱগাহন কৰিবলৈ হ'লে শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতৰ প্ৰাথমিক জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন।

মেহ্‌দী হাচানক গজল সম্ৰাট বুলি অভিহিত কৰা হয়। বেগম আখ্‌টাৰৰ পিচত মেহদী হাচানে গজলক এক নতুন ফৰ্মত শ্ৰোতাৰ আগত দাঙি ধৰে। কেইবা বছৰৰো কৃচ্ছ সাধনাৰ অন্তত তেওঁ শ্ৰোতাৰ সন্মুখত গজল পৰিবেশন কৰিলে অনন্য এক ৰূপত। এই পাক্-মহান শিল্পী গৰাকীৰ প্ৰচেষ্টাতেই যেন গজলে হিন্দুস্তান পাকিস্তানৰ পৰিসীমা অতিক্ৰম কৰি বিশ্বৰ দৰবাৰ পালেগৈ। মেহ্‌দী হাচানৰ গজল শুনিবলৈ ভাষা কোনো ধৰণৰ প্ৰতিবন্ধক হৈ নাথাকিল। পৰিশ্ৰমী কণ্ঠৰ মাধুৰ্য আৰু সুৰৰ মূৰ্চ্ছনাৰ বাবেই তেওঁৰ গজল সৰ্বজন প্ৰিয়।

বেগম আখ্‌টাৰ আৰু মেহ্‌দী হাচানৰ চেষ্টাৰ পিচতো যদি কোনোবা আগ্ৰহী শ্ৰোতাৰ কাৰণে গজলৰ ৰস পান কৰাত কিবা বাধা আছিল গোলাম আলীৰ প্ৰচেষ্টাৰ অন্তত সেই বাধাৰ প্ৰাচীৰ তাচপাতৰ ঘৰৰ দৰে খহি পৰিবলৈ বাধ্য। গুণী এই পাক্-শিল্পী গৰাকীৰ অৱদানে গজল সঙ্গীতলৈ পৰিপূৰ্ণতা আনিলে। প্ৰতিটো গজলেই গোলাম আলীৰ কণ্ঠত প্ৰাণ পাই উঠে। মন্দ্ৰ, মধ্য আৰু তাৰ সপ্তকত অবাধ বিচৰণ, সুচতুৰ স্বৰৰ প্ৰয়োগ, প্ৰাণ টানি ধৰা সুৰ, তালৰ কৌশলপূৰ্ণ প্ৰয়োগ গোলাম আলীৰ গজলৰ বৈশিষ্ট্য। এইগৰাকী শিল্পীৰ পিচতেই যেন গজলৰ ওপৰত বিভিন্ন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাৰ অন্ত পৰিল।

ভাৰতীয় সংগীত জগতলৈ মাজে মাজে একোটা আচৰিত পৰিবৰ্তন আহে। পূৰ্বতে দেশৰ মাটিৰ গোন্ধ থকা গীতে মানুহক আকৰ্ষণ কৰিছিল। হঠাতে পাশ্চাত্য সংগীতৰ সুৰৰ ঢৌৱে শ্ৰোতাক মুগ্ধ কৰিবলৈ ধৰিলে। কণ্ঠ আৰু সুৰৰ সলনি বাদ্যযন্ত্ৰ নিৰ্ভৰশীল এই সংগীতৰ ঢৌৱে শ্ৰোতাৰ মন সৰহ দিন ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে। ইয়াৰ মাজতে গজলে হঠাতে শ্ৰোতাৰ মাজত এক মহা আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰি দিলে। এই ক্ষেত্ৰত এগৰাকী শিল্পীৰ নাম লবই লাগিব—তেওঁ হ'ল পঙ্কজ উধাস। পঙ্কজ উধাসৰ গজলে ভাৰতৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ এক নতুন জোৱাৰৰ সৃষ্টি কৰাই নহয় দেশৰ বাহিৰতো তেওঁৰ গজলে শ্ৰোতাৰ মন আকৰ্ষণ কৰিলে। সাফল্যই তেওঁৰ আকাশ চুলে। কণ্ঠত যেন পঙ্কজ উধাসৰ যাদু আছে। যি গীতেই তেওঁ নাগাওক সি সুৰীয়া হবলৈ বাধ্য। তথাপি পঙ্কজ উধাসৰ গজলৰ কথাংশৰ সৰলতাৰ বাবে সমালোচকসকলে আপত্তি কৰা শুনা যায়। উৰ্দু আৰু পাৰ্চী প্ৰায় পৰিহাৰ কৰি সহজ-সৰল শব্দ প্ৰয়োগ কৰি তেওঁ হিন্দী ভাষাত গজল পৰিবেশন কৰে।

সম্প্ৰতি ভাৰতীয় শ্ৰোতাৰ মাজত আন সংগীতৰ তুলনাত গজলৰ আকৰ্ষণেই সৰ্বাধিক। এই ক্ষেত্ৰত অৱদান আগবঢ়োৱা আন কেইগৰাকীমান উল্লেখ-যোগ্য শিল্পী হ'ল— পাকিস্তানৰ মেলডী কুইন নুৰজাহা, ইক্‌বাল বানু, নাহিদ আখ্‌টাৰ, চৌকত আলী, ইউনিছ পৰভেজ, চালমা আগা আদি, বাংলাদেশৰ রুণা লয়লা, ভাৰতৰ অনুপ জলোটা, শোভা গুৰ্টু, চন্দন দাস, ৰাজকুমাৰ ৰিজৱী, তালাত আজিজ, পিনাজ মাচানী আদি। যুটীয়া-ভাৱে গজল পৰিবেশন কৰা দম্পতী হ'ল— চিত্ৰা-জগজীৎ সিং, মিতালী-ভূপিন্দৰ সিং, ৰাজেন্দ্ৰ-নীতা মেহতা আদি।

শিল্পীসকলে পৰিবেশন কৰা গজলসমূহৰ সুৰকাৰ সাধাৰণতে তেওঁলোক নিজেই হয়। উল্লেখযোগ্য কেইগৰাকীমান গজল ৰচনাকাৰ হ'ল—গালিব, মোমিন, চাবাৰ, মমতাজ ৰচিদ, আমজাদ ইচলাম আমজাদ, আব্দুল হমীদ অদম, কৃষণ বিহাৰী নুৰ, নাচিৰ কাজমী, কাটিল সিফাই, বাহাদুৰ চাহ জফৰ, সাগৰ সিদ্দিকি, আহমদ ফাৰ্জ, খালিদ মেহমুদ আৰিফ, ইব্ৰাহিম আচক্‌, ফৰহাট ছাহজাদ, হসৰৎ মোহনী, জালিব, দাগ, ফয়জ আহমদ, ফয়জ আদি।

এই নিবন্ধত মাথো দেশীয় শিল্পীৰ ভূমিকাকে উল্লেখ নকৰি বিদেশী শিল্পীৰ অৱদান সম্পৰ্কেও আলোকপাত কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। যেনে-দৰে শিল্পী আৰু মূৰ্খৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰি, জন্মহে হয়; ঠিক তেনেদৰে শিল্পীক ভৌগোলিক চাৰিসীমাৰ মাজত আৱদ্ধ কৰি ৰাখিব নোৱাৰি। তদুপৰি সংগীতৰ ভাষা যিয়েই নহওক, তাৰ মূল কিন্তু সেই সাতোটা স্বৰেই—সা, ৰে, গা, মা, পা, ধা, নি।

— x —

ভাৰত থাকিলেহে ময়ো থাকিম কথাটো যেনে সঁচা, ভাৰত থাকিলেও যদি মই নাথাকো এই প্ৰশ্নটোও সঁচা। কাৰণ, বৈচিত্ৰ্যময় ভাৰতৰ ৰূপ সৃষ্টিত মোৰো এটা সক্ৰিয় চেতনাৰ অৱদান আছে। গতিকে, মই নোহোৱা ভাৰতৰ কল্পনা কৰাটো মোৰ পক্ষে সুস্থ কথা নহয়। ভাৰতো থাকিব লাগিব আৰু তাৰ অন্যতম ঘাই উপাদান ময়ো থাকিব লাগিব। মোৰ শক্তিশালী অস্তিত্ব বৰ্জিত ভাৰত মোক নালাগে।

—অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী।

বৰ্ত্তমান আৰু ইতিহাসৰ পটভূমিত ছমৰীয়া সত্ৰ

প্ৰণৱ বৈশ্য
উঃ মাঃ প্ৰথম বাৰ্ষিক

ছমৰীয়া সত্ৰ কামৰূপ জিলাৰ অন্তৰ্গত বকোৰ পৰা তেৰ কিলোমিটাৰ উত্তৰত অৱস্থিত এখন মহাপুৰুষীয়া সত্ৰ। এই সত্ৰৰ লোকসংখ্যা প্ৰায় পাঁচ হেজাৰ হ'ব। সত্ৰৰ আটাইখিনি মানুহ মহাপুৰুষীয়া। ব্ৰাহ্মণ, কায়স্থ, কলিতা, বৈশ্য, হীৰা আদি সম্প্ৰদায়ৰ লোক ইয়াত প্ৰধানকৈ বসবাস কৰে। অধিকাংশ লোক কৃষিজীৱী। সত্ৰৰ সন্মুখেৰে মৰা কুলহী নামৰ নদীখন বৈ গৈছে। নদীখনে অঞ্চলটোৰ সৌন্দৰ্য বৰ্দ্ধনত বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ উপৰিও এই নদীখনৰ পৰা বিভিন্ন প্ৰকাৰে অঞ্চলটোৰ মানুহ উপকৃত হৈছে। এই সত্ৰখন প্ৰথমতে ছমৰীয়াত অৱস্থিত নাছিল। ১৫৮০ খৃঃত কামৰূপ জিলাৰ দক্ষিণ পশ্চিম ফালে অৱস্থিত মালচা গাঁৱত এই সত্ৰখন স্থাপিত হৈছিল। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ নিজে মালচালৈ আহি তাত কিছুদিন থাকি কীৰ্ত্তন ঘৰ স্থাপন কৰে। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে শ্ৰীশ্ৰীবৰবিষ্ণু আতাক মালা-চন্দন পিন্ধাই তাৰ অধিকাৰ পাতি থৈ যায়। সত্ৰ স্থাপিত হোৱাৰ প্ৰায় পাঁচ বছৰমান পাছত সেই অঞ্চল গড়াখহনীয়াত পৰে আৰু সত্ৰৰ স্থান কিছুদিনৰ বাবে কাঠামীলৈ স্থানান্তৰিত কৰা হয়। তাতো সত্ৰ পৰিচালনাত ব্যাঘাত ঘটাত বৰবিষ্ণু আতাই মহাপুৰুষৰ ওচৰ চাপে। সকলো কথা গম পাই মাধৱদেৱে শ্ৰীশ্ৰীঠাকুৰক লৈ নদীৰে ভটিয়াই আহি গোবিন্দপুৰ পায় আৰু তাতে ঠাকুৰ আতাৰ চকুত পৰে এগছি জ্বলন্ত বন্তি। তেখেতে মহাপুৰুষ মাধৱদেৱক সেই পোহৰটো কৰ পৰা আহিছে আৰু কিহৰ পোহৰ প্ৰশ্ন কৰাত গুৰুজনাই দিয়া উত্তৰ বৰবিষ্ণু আতাৰ চৰিত্ৰ পুথিত আছে—

"দুই নদী কলসীৰ মাজে নৌকা ৰাখি।
নৌকা হন্তে বাজ হৈয়া দেখিলা হৰিষি ।।
দেখিলন্ত ছাম এক বৃক্ষ ভয়ঙ্কৰ।
এক যে প্ৰদীপ জ্বলি আছে বৃক্ষৰ উপৰ ।।
বৃক্ষ দেখি ঠাকুৰে যে বুলিলা বচন।
কহা বাপ ইঠাইৰ বৃশন্ত কাৰণ ।।
বৃক্ষক দেখন্তে গুৰুদেৱে চিনিলন্ত।
চন্দ্ৰ সূৰ্য্য সম এক স্থান যে হৈবন্ত ।।
শুনা খনি নাৰায়ণ ঠাকুৰ কহো তত্ত্ব।
জানা তুমি সাৰে সাৰে ইহাৰ মহত্ব ।।
মহাপ্ৰয়াণত মহাবাট যে আছিল।
সেহি বৃক্ষ আসি ছাম বৃক্ষ উপজিল ।।
নৰকাসুৰক বোধিবাক লাগি যান্ত।
এহি ছাম বৃক্ষে কৃষ্ণদেৱে চৰিলন্ত ।।
গৰুড়, সত্যভমা, কৃষ্ণ বহি তিনিজন।
পাঞ্চজন্য শংখ কৃষ্ণে ফুকন্ত সঘন ।।

যতদূৰ শঙ্খ ধ্বনি পথ ভেদিলন্ত।
ততদূৰ ছমৰীয়া নাম প্ৰকাশন্ত ॥
দ্বিতীয় বৈকুণ্ঠ পুৰি হৈব এহি থান।
বৰবিষ্ণু আতা আসি কৰিব নিৰ্মাণ ॥
পূৰ্ব্বত গোবিন্দপুৰ নাম আছিলন্ত।
ছামগাছ ছমৰীয়া নাম হৈবন্ত ॥"

অতীতত ছমৰীয়াৰ নাম আছিল গোবিন্দপুৰ। মালচা আৰু কাঠমীৰ পৰা স্থানান্তৰিত হৈ ১৫৮৮ চনত ছমৰীয়া সত্ৰ স্থাপিত হয়। মাধৱদেৱে নিজ হাতে কটা আসন এখন আৰু নিজে লিখা "নাম মালিকা" নামৰ পুথি এখন বৰ্ত্তমানো ইয়াত সংৰক্ষিত হৈ আছে। সত্ৰত চৈধ্য প্ৰসঙ্গ এতিয়াও নিয়মিতভাৱে চলি আছে। আগতে সত্ৰখনৰ মাটি আঠ শ বিঘা মান আছিল, এতিয়া আঠ শৰ ঠাইত আঠ দহ বিঘা মানহে আছে। স্থাপিত হোৱাৰে পৰা সত্ৰাধিকাৰৰ দায়িত্ব লোৱা সত্ৰাধিকাৰ সকল হ'ল— শ্ৰীশ্ৰী ৺বৰবিষ্ণু আতা, যদুমণি আতৈ, জীৱন আতৈ ৰামনাৰায়ণ আতৈ, ৰাম নাথ আতৈ, জগন্নাথ আতৈ আৰু স্বৰ্গীয় কৃষ্ণ কান্ত আতৈ। বৰ্ত্তমান সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীযুত অচ্যুত কান্ত অধিকাৰীদেৱ।

পৰিচালনাৰ বাবে নিযুক্ত বিষয় বৰীয়া সকলৰ বিষয়বাব অনুসৰি নাম আছে আৰু তেওঁলোকে নিয়াৰিকৈ সত্ৰৰ কাম পৰিচালনা কৰে। সমূহ ভকত আৰু শিষ্যই পূৰ্বাপৰ চলি অহা ৰীতি আৰু নিৰিখ অনুসৰি প্ৰতি বছৰে কৰ দিয়ে। এই কৰৰ দ্বাৰাই অনুষ্ঠানটিৰ যাৱতীয় খৰচ কৰা হয়। কৰৰ বাবদ প্ৰতি গৰাকী ভকত বা শিষ্যই এদোণকৈ চাউল আৰু বন্তি জ্বলাবলৈ তেল দান কৰে।

ছমৰীয়া সত্ৰত প্ৰতি বছৰে তিনিদিনীয়া কাৰ্য্যসূচীৰে বিস্তাৰিতভাৱে ফাগুন মাহত শ্ৰীশ্ৰীবৰ বিষ্ণু আতাৰ তিৰোভাৱ তিথি পালন কৰা হয়। তদুপৰি গুৰু দুজনাৰ তিথি আৰু আন আন আতৈসকলৰ তিথিও মহাপয়োভৰে পালন কৰা হয়। দুজনা গুৰুৰ তিথিত আয়োজন কৰা নাও খেলৰ ঐতিহ্য অতি প্ৰাচীন। তাৰ লগতে কেইবাদিন জুৰি ভাওনাৰ আয়োজন কৰা হয়। বৰ্ত্তমান সত্ৰত তিনিগৰাকী উদাসীন ভকত আছে। কীৰ্ত্তন ঘৰৰ সন্মুখত দুটা পুৰণি কালৰ পুখুৰী আছে। দৌলঘৰ দুটাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ দৌলযাত্ৰা পূৰ্ণসমাৰোহেৰে পালন কৰা হয়। সত্ৰৰ চাৰিটা ফাল পকী দেৱালেৰে আৱৰা। প্ৰৱেশদ্বাৰ দুখন। বৃহৎ আকাৰৰ পুৰণি বকুল গছ কেইজোপামানে অঞ্চলটোৰ গাম্ভীৰ্য্য বঢ়াইছে। উদাসীন ভকত থকাৰ বাবে দুটা বাসগৃহ আছে। মূল মণ্ডপলৈ উঠি যোৱা পুৰণি শিলৰ খট্‌খটিখনত ৰাইজে প্ৰয়োজন অনুসৰি বহি মেল-মিটিঙো কৰে। সত্ৰৰ বৃহৎ চাঙত থকা ডবা আৰু বৰকাঁহৰ শব্দই সমগ্ৰ অঞ্চলটোকে ধৰ্মীয় আৱেশত নিমজ্জিত কৰি ৰাখে।

ছমৰীয়া সত্ৰৰ প্ৰধান শাখাসমূহ ঃ

১। দামলচুচ সত্ৰ—
সত্ৰাধিকাৰ ৺জীৱন আতৈ।

২। দীঘলকুছি সত্ৰ—
সত্ৰাধিকাৰ ৺মুহিৰাম আতৈ।

৩। কৈমাৰী সত্ৰ—
সত্ৰাধিকাৰ কৈমাৰী আতৈ।

৪। মালিবাৰী সত্ৰ—
সত্ৰাধিকাৰ বাসুদেৱ আতৈ।

আন প্ৰধান শাখাসমূহ হ'ল ঃ

হৰিপুৰ, ত্ৰিলোচন, খুটাবাৰী, দাৰি আৰু ৰায়পাৰা (শ্যামৰায়)। ১৮৯৮ চনত হোৱা ভূমিকম্পৰ খেলি-মেলিৰ কাৰণে কিছুসংখ্যক লোক ভালুকঘাটালৈ গৈ সত্ৰ স্থাপন কৰি বসবাস কৰে।

মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ মতে ছমৰীয়া সত্ৰ অসমৰ মহাপুৰুষীয়া সত্ৰবোৰৰ ভিতৰত অন্যতম। বস্তুতে এই সত্ৰক দক্ষিণকূলীয়া ৺বৰবিষ্ণু আতাৰ থান বুলিও কয়। পুৰণি স্থলিঘৰটো, য'ত আগতে বৰবিষ্ণু আতাৰ তিথি উদযাপিত হৈছিল, গৰাখহনীয়াৰ ফলত সেইটো জাহ গ'ল। ১৯৩৫ চনত ছমৰীয়াবাসীয়ে পুনৰ এটা নতুন স্থলিঘৰ সজাই লয়। কলহী নদীৰ গৰাখহনীয়াই যি ভয়াবহ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে, অদূৰ ভৱিষ্যতে হয়তো ছমৰীয়াবাসী আৰু ইয়াত অৱস্থিত এই পৱিত্ৰ স্থান নদীৰ বুকুত বিলীন হৈ যাব। এই অঞ্চলটো বছৰৰ ছ-মাহ বানপানীৰ সৈতে সহাৱস্থান কৰে। কীৰ্ত্তন ঘৰৰ যিবোৰ পুৰণি মঠ-মন্দিৰ, আবাসগৃহ আছে সেইবোৰৰ অৱস্থা বৰ্ত্তমান শোচনীয়। নদীৰ গৰাখহনীয়াই অঞ্চলটোৰ বহু মানুহক নিজ বাসস্থান পৰিত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাইছে। সৰ্ব্বতোপৰি ১৯৮৩ চনত হোৱা এই অঞ্চলটোৰ ভয়াবহ সংঘৰ্ষৰ কথা সকলোৱে জ্ঞাত। অচিনাক্ত আক্ৰমণকাৰীৰ গৰাহত ছমৰীয়াৰ কেইবাজনো ব্যক্তি মৃত্যুমুখত পৰি শ্বহীদ আখ্যা পায়। অঞ্চলটোৰ কেউকালে চৰ অঞ্চলত অবৈধ বিদেশী প্ৰব্ৰজনকাৰীৰ বিলাসভূমি। আক্ৰমণকাৰী বুলি সন্দেহ কৰা এই অবৈধ প্ৰব্ৰজনকাৰীৰ মাৰাত্মক আক্ৰমণৰ পৰা সেই সময়ত সত্ৰৰ পুথি-পাজিকে আদি কৰি অনেক সম্পদ স্থানান্তৰ কিম্বা গোপন কৰিবলগীয়া হোৱাত সম্পদসমূহৰ বহু কেইপদ বিনাশ হয়। যিখন সত্ৰই মহাপুৰুষ দুগৰাকীৰ ধ্যান-ধাৰণা জীয়াই ৰখাত বিশেষ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে, ক্ৰমবৰ্দ্ধমান গতিত সত্ৰখনৰ অৱক্ষয়ে সচেতন ব্যক্তিৰ মনত আঘাত নিদিয়াকৈ নাথাকে। আৰ্থিক অনাটনত জুৰুলা সত্ৰখনৰ পৰিচালনাত ব্যাঘাতে দেখা দিছে। ৰাইজৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰা চৰকাৰে এই দিশত মনোযোগ দিয়া উচিত; তেতিয়া হ'লে পুৰণি ঐতিহ্যপূৰ্ণ সত্ৰখনৰ সৰ্ব্বতোপ্ৰকাৰ উন্নতি সম্ভৱ। মহাপুৰুষ শংকৰ-মাধৱদেৱৰ স্মৃতি বিজড়িত এই সত্ৰখনৰ প্ৰতি সমূহ ৰাইজৰ দায়িত্ব আছে। সকলোৱে মিলি আমি শংকৰ-মাধৱদেৱৰ অতুলনীয় দান সত্ৰসমূহৰ সৰ্ব্বপ্ৰকাৰ উন্নতি সাধনত ব্ৰতী হোৱা উচিত।

"ছামগছে ছমৰীয়া নাম হৈবন্ত।
দ্বিতীয় বৈকুণ্ঠপুৰী হৈব এহি থান।"

— × —

বহুৰঙী ৰাভা লোকগীতত প্ৰেম আৰু ইয়াৰ ওপৰত বিহুগীতৰ প্ৰভাৱ

দিগন্ত কুমাৰ ৰাভা
স্নাতক প্ৰথম বাৰ্ষিক

অসম প্ৰকৃতিৰ নুমলী জী। অসমৰ মাজেৰে বৈ গৈছে বৰ লুইত। অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ বৈ থকা লুইতত মিলিছে বিভিন্ন উপনৈ। এই উপনৈসমূহে উপচাই ৰাখিছে লুইতক। তেনেদৰে অসমৰ সংস্কৃতিও গঢ় লৈ উঠিছে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানক লৈ। সেয়েহে অসমৰ সংস্কৃতিক কোৱা হয় সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি, যৌগিক সংস্কৃতি বুলি। অসমত আদি কালৰ পৰা বসবাস কৰি অহা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত ৰাভা জনজাতিসকল অন্যতম। অসমৰ সংস্কৃতিৰ বাবেবৰণীয়া পথাৰখনলৈ ৰাভাসকলৰ আছে অনবদ্য অৱদান।

ৰাভাসকলৰ নিজা ভাষা আছে। আজিকালি অৱশ্যে দক্ষিণ কামৰূপ আৰু গোৱালপাৰাৰ পূব অংশত বাস কৰা পাতি ৰাভাসকলে নিজৰ ভাষা পাহৰি অসমীয়া ভাষাকে দৈনন্দিন জীৱনত ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। তথাপিও অৱশ্যে তেওঁলোকৰ ভাষাত কিছু নিজস্ব ঠাঁচ সোমাই থাকিল। এই সম্পৰ্কে "বহুৰঙী ৰাভা লোকগীত" নামৰ প্ৰবন্ধত বীৰেণ ৰাভাদেৱে লিখিছে— "ৰাভাসকলৰ নিজা দোৱান আছে যদিও প্ৰকৃতিগত নানা কাৰণবশতঃ বৰ্ত্তমানে গোৱালপাৰা জিলাৰ দক্ষিণ-পশ্চিম অংশ তথা মেঘালয়ত বাস কৰা ৰংদানী মায়তৰী ৰাভাসকলৰ বাহিৰে আৰু উত্তৰ গোৱালপাৰাৰ (ধুবুৰী আৰু কোকৰাঝাৰ জিলা) 'কোচ্ছা' ৰাভাসকলৰ বাহিৰে অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত সিঁচৰিতভাৱে বাসকৰা পাতি ৰাভাসকলৰ মাজত দোৱান (ভাষা) নোহোৱা হৈছে। বৰ্ত্তমানে তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দকে নিজৰ সুবিধা অনুযায়ী পোনপটীয়াভাৱে উচ্চাচৰণ কৰে। শব্দবোৰ উচ্চাৰণ কৰোঁতে ৰূপগত কিছুমান সলনি হয়। যেনে— খাওঁ— 'খাং', নেযাওঁ—'নাযাং', খুজিলো—'খুজিলং', চোৱা—'চাৱা', নাই— 'নাইকা', চৰাই—'চৰে', ছলি—'ছাৱা' ইত্যাদি।

পাতি ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলিত 'বহুৰঙী' হ'ল এক জনপ্ৰিয় লোকগীত। বহুৰঙী ৰাভা লোকগীতত বহুতো ছবি প্ৰতিফলিত হয়; কিন্তু এই গীতৰ মাজেৰে প্ৰেমৰ যি প্ৰতিচ্ছবি দেখা যায় ই বৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। অসমৰ বিহুগীতত যিদৰে যুৱমনৰ প্ৰেম-প্ৰীতিয়ে মুখ্য বিষয় হৈ পৰিছে তেনেদৰে বহুৰঙী লোকগীততো প্ৰেম মুখ্য হৈ পৰিছে। এই সম্পৰ্কত বীৰেণ ৰাভাদেৱে লিখিছে "সাধাৰণ মতা-তিৰোতাৰ হাঁহি-

খিকিন্দালি, যৌৱনৰ উন্মাদনাত মদমত্ত যুৱক-যুৱতীৰ উংশৃংখল জীৱন কাহিনী, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ গোপন অভিসাৰ আৰু মাক-বাপেক আদি অভিভাৱকৰ অবাধ্যতা, অসহায় নিঠৰুৱা জীৱনৰ দুৰ্যোগ, আৱেগ-অনুভূতি আদিৰ নিখুঁত বৰ্ণনা এই গীতবোৰত বিৰাজমান।

বিহুগীতত প্ৰথমতে আই সৰস্বতী, হৰি, সমজুৱাক প্ৰণাম জনাই গায়—

"প্ৰথমে প্ৰণামো আই সৰস্বতী
দ্বিতীয়ে প্ৰণামো হৰি
তৃতীয়ে প্ৰণামো গাঁৱৰ বুঢ়া মেথা
ধৰি যাওঁ নামৰে গুৰি।"

তেনেদৰে বহুৰঙী গীততো গায়—

"সৰস্বতী মোহিনী গীতৰ চাহিনী
কায়ো বজায় ঢাক ঢোল
কায়ো বজায় বাঁহী।"

বিহুগীতত ডেকাই গাভৰুক উদ্দেশ্য কৰি আঁতৰৰ পৰা গায়—

বৰ ঘৰৰ মুধতে ভঁৰালৰ টুপতে
চৰাই ফুট কল খায়,
মোৰ জানো মনতে পৰে ঘনে ঘনে
তোমাৰ জানো মনতে নাই।

গাভৰুৱে উত্তৰত গায়—

শালে ভুমুকিয়াই শলে ভুমুকিয়াই
চেঙাই ভুমুকিয়াই খালত,
দেহাৰে ভিতৰত তুমি ভুমুক মাৰা
সদায় পৰি থাকে মনত।

ডেকা-গাভৰুৱে বিহু গীতৰ মাজেৰে মনৰ ভাব মনোৰম ভাবে প্ৰকাশ কৰাৰ লেখিয়াকৈ বহুৰঙী গীতৰ মাজেৰেও ডেকা-গাভৰুৰ মনৰ ভাব প্ৰকাশ পায়। মনৰ মাজত সাঁচি ৰখা কথা বহুৰঙী গীতৰ মাজেৰে গাভৰুৱে প্ৰকাশ কৰে এনেদৰে—

মান চেলেংকা টিউ টিউ
হিন্দল গছৰ ডালত,
তোকে দেখি মাচ মাৰং
মুকাল পথাৰত।

চেনেহীক ৰাতি সপোনত দেখে, ডেকাৰ মন উদ্বাউল হয় চেনেহীক পাবলৈ! মনৰ কথা জনাবলৈ ডেকাই সহায় লয় বহুৰঙী গীতৰ।

কি দিলুং নিদিলুং গাভৰ
কি বুলিলুং তোকে
ৰাতি ও ঘুমটি নাহে
সপোন দেখোং তোকে।

ডেকাৰ প্ৰাণ পৰশা গীত শুনি গাভৰু ৰব নোৱাৰে, জাগি উঠে অন্তৰৰ প্ৰেম। ভালপোৱাৰ সঁহাৰি দি গাভৰুৱে তেতিয়া গায়—

চেপা পাৰং মুনি পাৰং
মোৱা মাছৰ বাহা
বন কৰ্‌বা আহা যাৱা
মোকে চাবা আহা।

আকৌ ডেকাক আপোন কৰি লোৱাৰ আশাত গায়—

ধুতি লেম্ লেম্ চোলা লেম্ লেম্
কুনবা দেশৰ হাকিম
আমাৰ ফালে নাহিবি
চকু টিপাই ৰাখিম।

প্ৰেম ভালপোৱা উজাৰি দি ডেকাই গাভৰুক পোৱাৰ আশাত বৈ থাকে। পাম বুলি ভাবি

থাকোঁতে কেতিয়াবা আশা ভঙ্গ হয়। নোপোৱাৰ বেদনাত দেহ-মন কৰে ছাটি-ফুটি। ডেকাৰ হা-হুমুনিয়াহ প্ৰকাশ পায় গীতৰ মাজেৰে

গাঁও বুঢ়াৰ বাৰীতে বিহ ঢেঁকীয়া
চকিদাৰৰ বেটিটো পাম কেতিয়া।

তেনেদৰে —

বয়স গেল মোৰ ভটিয়াই
পুকিল মূৰৰ চুলি
বান্দৰ থোক দিলে মোক
বিয়া দিম দিম বুলি।

মনে বিচৰা ডেকাক নাপায় কেতিয়াবা মনঃপুত নোহোৱা ডেকালৈ বিয়া হ'ব লগা হয়। আশা ভঙ্গ হোৱা গাভৰুৱে গায় এনেদৰে—

হালধি বুলি খুন্দিলুং
কেতাৰীহে আলু,
চেঙেৰা ভাটাৰ আশা কৰি
বুঢ়া ভাটাক পালু।

সকলো প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাই পৰস্পৰে পৰস্পৰক উপঢৌকন দিব খোজে প্ৰেমৰ প্ৰতিদান স্বৰূপে, কিন্তু সমাজৰ বাধাৰ বাবে সুবিধা নাপায়। সেই কথাৰ ইংগিতো বহুৰঙী গীতত আছে। কৃষি-জীৱী সমাজৰ ডেকাই গাভৰুৰ বাবে কিনিব খোজা উপহাৰৰ বিষয়ে কয়—

গাছ কাটিং টুং টাং
শিংৰা নদীৰ পাৰত
চকুত লাগা খাক দিম
ধুপধৰীয়া হাটত।

প্ৰত্যুত্তৰত গাভৰুৱে মনৰ সম্ভাষণ যাচি প্ৰতিদান স্বৰূপে কি দিব তাক প্ৰকাশ কৰে— গীতৰ মাজেৰে। অন্তৰত ভালপোৱা, বাহিৰত ভয়. তথাপি সংশয়ৰ মাজেৰে কয়—

একো শাক নাপাই নথাই
ৰান্ধি থৈছুং জীম
কাৰো আগত নকবি
বাঙা ফালি দিম।

কেতিয়াবা আবেগ বিহ্বল ডেকাই একান্তভাৱে গাভৰুক পাব বিচাৰে। গাভৰুৱে সঁহাৰি নজনায়। আশাহত ডেকাই দুখ কৰে। প্ৰেম বিৰহত গায় —

আগলতি কলপাত
চিলিক চালাক কৰে
তইতো নাহিলি গাভুৰ
ঘনাই মনত পৰে।

পুৰণি অসমীয়া সমাজত জাত বিচাৰ আছিল প্ৰচুৰ। সেই কাৰণে দুটা জাতিৰ ডেকা-গাভৰুৰ মিলন সমাজে স্বীকাৰ কৰি ল'ব নোৱাৰিছিল। প্ৰেমে জাত-কুল নামানে। বিহুগীতত তাৰ মনোৰম প্ৰকাশ ঘটিছে।

তোৰে মনে গ'লে মোৰে মনে গ'লে
কি কৰিব কলিতা কুলে।

বাভা সমাজতো ঘৰৰ মানুহৰ পছন্দ অবিহনে ছোৱালী সম্প্ৰদান কৰিবলৈ টান পায়। এনে মিলনত বাধা প্ৰদান কৰে। ককায়েকৰ বাধা নেওচি মিলন হ'ব খোজা গাভৰুৱে গায়—

কাংকাৰাবে গাৰাতে
চেং বাহা লয়
তুই নিলি যাম মই
দাদাকে নকৰং ভয়।

ৰাভাসকলৰ বহুৰঙী গীতত এনেদৰে ৰাভা সম্প্ৰদায়ৰ ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম-ভাল পোৱা, আশা-নিৰাশা, সমাজৰ বাধা, ৰীতি-নীতি তথা সমাজ-খনৰ বিভিন্ন ছবি প্ৰকাশ পাইছে। ইয়াৰে ভিত-ৰত অসমীয়া বিহুগীতৰ লগত বহুৰঙী গীতৰ বহু মিল দেখা যায় ডেকা-গাভৰুৰ মনৰ ভাব প্ৰকাশত। বহুৰঙী গীত ৰাভাসকলৰ এক প্ৰাচীন ঐতিহ্যপূৰ্ণ লোকগীত।

প্ৰবন্ধটো যুগুত কৰোঁতে সহায় লোৱা পুথি—

১। ৰাভা অধ্যয়ন ঃ সম্পাদনা—শোভাৰাম ৰাভা।

২। বহুৰঙী ৰাভা লোকগীত ঃ সংগ্ৰাহক—প্ৰভাত চন্দ্ৰ ৰাভা।

৩। ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস ঃ হৰিমোহন সৰকাৰ।

৪। হুঁচৰি ঃ মুকলি বিহু আৰু বিহুনাচ ঃ জয়কান্ত গন্ধীয়া।

পূজা-পাৰ্বনত লোক-সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ

অধ্যাপক ভবেশ চন্দ্ৰ গোস্বামী
বিভাগীয় প্ৰধান, নৃতত্ত্ব বিভাগ

অসম বিভিন্ন জাতি, উপজাতি, জনজাতিৰ মিলনভূমি। আদিম কালৰ পৰাই বিভিন্ন পথেদি অসমলৈ বিভিন্ন মানুহৰ প্ৰব্ৰজন হৈ আহিছে। অসমৰ ঘাই সংস্কৃতিৰ লগত মিলি এক হৈ মূল অসমীয়া সংস্কৃতি হিচাপে স্বীকৃতি পাই আহিছে। সাধাৰণতে অসমৰ মানুহক প্ৰধানকৈ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি আৰু সেই ভাগ দুটা হ'ল— 'ইন্দিড' (Indid) আৰু 'মঙ্গলয়ড' (Mongoloid)। 'ইন্দিড' হ'ল প্ৰধানকৈ জাতিগত সম্প্ৰদায় আৰু 'মঙ্গলয়ড' হ'ল জনজাতি সম্প্ৰদায়। অসমৰ অসমীয়া জন-গোষ্ঠী এই দুটা ভাগত বিভক্ত হৈ সমগ্ৰ অসমত সিঁচৰতি হৈ আছে। জাতিগত সম্প্ৰদায় হ'ল— কলিতা, কেওঁট, ব্ৰাহ্মণ, শূদ্ৰ, বৈশ্য ইত্যাদি। আনহাতে জনজাতি সম্প্ৰদায় হ'ল-- ৰাভা, বড়ো, কছাৰী, গাৰো, কাৰ্বি, খাছি ইত্যাদি। যি সম্প্ৰদায়েই নহওক কিয় তেওঁলোকে অনাদি কালৰ পৰাই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ মূল ভেটিটো সুদৃঢ় কৰি আহিছে আৰু অসমীয়া জনজীৱনৰ লগত মিলি এক বিশাল অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছে।

লোক-সংস্কৃতি বুলিলে আমি প্ৰাচীন কালৰে পৰা যিবোৰ জাতি-জনজাতিৰ সমন্বয়ত নানা ধৰণৰ ধৰ্মীয় আচাৰ অনুষ্ঠান, পূজা-পাতল, ৰীতি নীতি, লোক-কথা আদি প্ৰচলিত হৈ আহিছে, সেইবোৰেই লোক-সংস্কৃতি হিচাপে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। অসমৰ লোক-সংস্কৃতি বা অসমীয়া লোক-সংস্কৃতি এক সমন্বয়ৰ বা সংমিশ্ৰিত লোক-সংস্কৃতি। অসমৰ লোক-সংস্কৃতিত আৰ্য্য, অনাৰ্য্য, দ্ৰাবিড়, মংগোলীয় আদি জাতি আৰু প্ৰজাতিৰ লোক-সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন উপকৰণৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। লোক-সংস্কৃতিৰ জৰিয়তে লোক মানস আৰুজীৱন যাপন আদৰ্শৰ আভাস পোৱা যায়।

অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ মূল ভেটিটো অসমৰ থলুৱা লোক গোষ্ঠীৰ লোক-সংস্কৃতি বুলি ক'ব পাৰি। এই থলুৱা লোক-গোষ্ঠী সৰহ ভাগকে জনজাতি আখ্যা দিয়া হৈছে। সেইফালৰ পৰা চাব গ'লে অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ ভেটি জন-জাতীয় লোক-সংস্কৃতি বুলি ক'ব পাৰি। অসমৰ বিভিন্ন ধৰ্মানুষ্ঠানৰ পৰা এইটো কথাই প্ৰতীয়মান হয় যে অসমৰ প্ৰাচীন অধিবাসী বা জনজাতীয় লোক-সংস্কৃতিয়েই আছিল অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ লাইখুটা স্বৰূপ। ডঃ বাণীকান্ত কাকতি, ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায় আদি কেইজনমান পণ্ডিতৰ মতে কামাখ্যা পীঠস্থানৰ মূল উৎস অষ্ট্ৰিক ভাষী খাচীসকল বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। অষ্ট্ৰিক ভাষাত

'কামা' এগৰাকী দেৱী, কামই, কামায়ত, কামেত আদি শব্দৰ অৰ্থ—শ্মশান, প্ৰেত, মৰাশ। কামাখ্যাৰ অৰ্থ মৰিশালিৰ দেৱী।

অসমৰ থলুৱা জাতি জনজাতিৰ মাজত প্ৰকৃতিয়ে সৃষ্টি কৰা বিপদ-বিঘিনি, বিভিন্ন অপায়-অমঙ্গ আদিৰ পৰা উদ্ধাৰ পোৱাৰ আশাত সমাজত পূজা-পাতলৰ ব্যৱস্থা হবলৈ ধৰিলে। বিভিন্ন অপদেৱতাই যাতে ব্যক্তি তথা সমাজৰ কোনো অমঙ্গল বা বিপদ ঘটাব নোৱাৰে সেই-বোৰৰ সন্তুষ্টিৰ হকে সমাজত অতীতৰ পৰাই বিভিন্ন দেৱ-দেৱী, অপদেৱতাৰ পূজা-পাতল, মন্ত্ৰ আদি সৃষ্টি হবলৈ ধৰিলে আৰু তেতিয়াৰ পৰাই মানুহৰ মনত বিভিন্ন লোক বিশ্বাসে ঠাই পালে আৰু এইবোৰেই এসময়ত সমাজত লোক-কথা তথা লোক-সংস্কৃতিৰূপে বেলেগ এখন আসন অধিকাৰ কৰি আছে। আমাৰ হিন্দু সমাজত বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ পূজা, উৎসৱ আদিত লোক-সংস্কৃতিয়ে এক বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। এই লোক-সংস্কৃতিৰ প্ৰবাহ চিৰদিন জন মানসত প্ৰবাহিত হৈ থাকিব যেতিয়ালৈকে সমাজত পূজা-উৎসৱ আদি চলি থাকিব। অসমৰ জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচলিত পূজ-পাৰ্বন, উৎসৱ আদি লোক-বিশ্বাস তথা লোক-সংস্কৃতিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।

অতীতৰ পৰাই অসম তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ দেশ বুলি জনা-জাত হৈ আহিছে। বিভিন্ন পূজা-পাতল আৰু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত বিভিন্ন তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আছে। আমাৰ হিন্দু সমাজত আদিম কালৰ পৰাই শিৱপূজা, বৃক্ষপূজা, মূৰ্ত্তিপূজা আদি প্ৰচলিত হৈ আহিছে আৰু এই পূজাবোৰৰ পৰাই জন-জীৱনত নানান কিংবদন্তি সাধুকথা আদি লোক বিশ্বাস তিচাপে সমাজত ঠাই পাই আহিছে। এই প্ৰবন্ধত যোগেদি এই পূজা-পাৰ্বনবোৰৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে।

হিন্দু সমাজত অতীতৰ পৰাই বৃক্ষ পূজাৰ প্ৰচলন হৈ আহিছে। এতিয়াও বিভিন্ন সমাজত এই পূজাৰ প্ৰচলন দেখা যায়। এই পূজা দেৱ-দেৱীৰ অংগস্বৰূপ। প্ৰাচীন কালৰ পৰাই ভাৰতীয় ঋষি-মুনিসকলে তপস্যা কৰিছিল। পুৰণি কালত জাৰ্মানসকলৰ মাজত বৃক্ষ পূজা খুব ভক্তি সহকাৰে কৰিছিল আৰু গছডালক আঘাত কৰাটো তেওঁ-লোকৰ মনত খুব দোষণীয় কাম বুলি পৰিগণিত হৈছিল আৰু কোনোবাই গছ কাটিলে দোষী-জনক শাস্তি দিছিল। আমাৰ দেশৰ দৰে গ্ৰীচ, ইটালি আদি দেশতো পুৰণি কালত বৃক্ষ পূজা প্ৰচলিত আছিল বুলি প্ৰমাণ পোৱা যায়। আমাৰ সমাজতো ডাঙৰ গছ যেনে—বেল, আঁহত, বট আদি গছত অপদেৱতা থাকে বুলি মানুহৰ মাজত বিশ্বাস হৈ আহিছে আৰু সেইবাবে সেই গছ-বোৰ কাটিব লগা হলে মানুহে গছজোপাৰ গুৰিত পূজা দিব লাগিছিল। অসমীয়া গাঁৱলীয়া সমাজত ওপৰোক্ত কাৰণত পূজা দিছিল। ভূতে ধৰা মানুহক বেজে জৰাফুকা কৰা পদ্ধতি এতিয়াও বিভিন্ন গাঁৱলীয়া সমাজত প্ৰচলিত আৰু এইবোৰৰ লগত সংগতি ৰাখি বিভিন্ন লোক-বিশ্বাস, লোক-কথাৰ সৃষ্টি হৈছে। বিভিন্ন মন্ত্ৰ, আচাৰ অনুষ্ঠান আদি লোক বিশ্বাসৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ডাঙৰ গছত ভূতে বাহ লোৱা বুলি এতিয়াও মানুহে (বিশেষকৈ

গাঁৱলীয়া সমাজত) বিশ্বাস কৰে। ডাঙৰ ডাঙৰ গছত ভূত বা অপদেৱতা থকা কথাটো জনজাতীয় লোকেও ভাৱে। আঁহত গছক হিন্দু সকলে দেৱতা জ্ঞান কৰে। আম গছৰ ডাল-পাত আমাৰ সমাজত বিভিন্ন পূজা-পাতলত ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। বেল গছক পূজা কৰা নীতিও অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা চলি আহিছে। মহাদেৱ-পাৰ্বতী হেনো বেল গছৰ তলত থাকে, সেইবাবে শিৱ পূজাত বেলপাত অপৰিহাৰ্য্য। সিজু গছ, তুলসী গছ দেৱতা হিচাপে জ্ঞান কৰি বিভিন্ন পূজা-পাতল, উৎসৱ আদিত মানুহে পূজা কৰে। এনেকৈ বিভিন্ন গছৰ পূজা আদিম কালৰে পৰাই চলি আহিছে।

সৰ্পভয় নিবাৰণ, অপায় অমঙ্গল নিবাৰণ আৰু বিশেষ কাৰ্য্যত সিদ্ধি লাভ কৰিবৰ বাবে কামৰূপ আৰু গোৱালপাৰা জিলাত মনসা বা মাৰৈ পূজা অনুষ্ঠিত হয়। বহুতে বাৰ্ষিক ভাবেও এই পূজা কৰে। এই পূজা কিছুমান ঠাইত সাত দিনৰ পৰা এঘাৰ দিনলৈকে কৰে। মনসা পূজাত বলি-বিধান হয়। মনসা পূজা অতি জাগ্ৰত পূজা বুলি ভক্ত সকলে বিশ্বাস কৰে, আনকি অষ্টনাগ আৰু মনসা পূজাৰ সময়ত সৰ্প আহি মণ্ডপৰ কাষত দেখা দিয়ে বুলি বিশ্বাস কৰে। সেইবাবে পূজা-পাতলত শুদ্ধভাৱে মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰা হয় আৰু মন্ত্ৰৰ লগে লগে ওজাই পালবৰ্গৰ লগত গোৱা বিভিন্ন দেৱতাৰ বন্দনা যাতে ঠিক সময়ে সময়ে গোৱা হয় তাৰ ওপৰত সতৰ্ক দৃষ্টি ৰখা হয়। গোৱালপাৰাৰ পিনে অনুষ্ঠিত মনসা বা বিষহৰি (জনজাতীয় সমাজত প্ৰচলিত) পূজাত দেওধনী উঠে আৰু দেওধনীয়ে ভূত ভৱিষ্যতৰ কথাও কব পাৰে। গোৱালপাৰাৰ বিষহৰি পূজাত 'মজু'ৰ প্ৰচলনো আছে। 'মজু' কুঁহিলাৰে সজা বিভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ চিত্ৰ অঙ্কিত মুকুটৰ নিচিনা বস্তু।

ব্ৰ্যাম্ৰেশ্বৰী পূজা গোৱালপাৰা অঞ্চলত প্ৰচলিত। এই পূজা থানত বা বেল গছৰ তলত কৰা হয়। এই পূজাত লাড়ু দিয়াটো নিয়ম। বলি বিধানো দিয়া হয়। বৈষ্ণৱ প্ৰথাৰেও এই পূজা কৰা হয়।

অসমীয়া গাঁৱলীয়া সমাজত সদাশিৱ বুঢ়া-গোসাঁই ৰূপে পৰিচিত। তেনেদৰে তেওঁৰ পত্নী পাৰ্বতীও বুঢ়ী গোসাঁনীৰূপে পৰিচিত। সেইবাবে সদাশিৱ-পাৰ্বতী ক্ৰমে বুঢ়াগোসাঁই, বুঢ়ীগোসাঁনী পূজা নামে পৰিচিত। মহাদেৱ বৰ জনপ্ৰিয় দেৱতা। জনসাধাৰণৰ মতে তেৱেঁই প্ৰাচীন আৰু শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা। অসমৰ প্ৰায়বোৰ গাঁৱতে বুঢ়া গোসাঁই আৰু বুঢ়ী গোসাঁনীৰ ৰাজহুৱা গোসাঁই ঘৰ আছে। এই গোসাঁই ঘৰবোৰক কোনো ঠাইত 'মন্দিৰ' আৰু নামঘৰ বুলিও কয়। বেল গছৰ তলত হেনো বুঢ়াগোসাঁই আৰু বুঢ়ীগোসাঁনী বহে। বুঢ়াগোসাঁয়ে ভাং আৰু ধঁতুৰাৰ গুটি খায়। বিশেষকৈ বেলগছৰ তলত মহাদেৱ থাকে বুলি মানুহে ভাৱে। সেইবাবে গাঁৱলীয়া সমাজত অপায় অমঙ্গল, মাৰি-মৰক নহবৰ বাবে সকলোৱে মিলি বেলৰ তলত বুঢ়া-গোসাঁই আৰু বুঢ়ীগোসাঁনীৰ নাম প্ৰসঙ্গ কৰে। এইদৰে বুঢ়াগোসাঁই আৰু বুঢ়ীগোসাঁনীয়ে অসমীয়া গাঁৱলীয়া মানুহৰ ধাৰ্মিক জীৱনত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে।

বৈদিক যুগৰ পৰাই জল-দেৱতাৰ পূজা 'জল-পূজা' হিচাপে চলি আহিছে। জলত 'জল-নাৰায়ণ' আৰু 'জলকুঁৱৰী' থাকে বুলি অসমীয়া সমাজে বিশ্বাস কৰে। জলক বিষ্ণুৰ এটি অৱতাৰ বুলিও ধৰা হয়। সেয়েহে কোৱা হয় 'জলৰূপী নাৰায়ণ'। অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনতো 'জল'ক নানা-ভাৱে পূজা কৰাৰ ৰীতি চলি আহিছে। গাঁৱলীয়া মানুহৰ বিশ্বাসমতে জলৰ অধিকাৰী হৈছে জলদেৱতা। কেতিয়াবা পুখুৰী বা নৈত পানী আনিবলৈ যাওঁতে মানুহৰ গাত বেমাৰ-আজাৰে দেখা দিয়ে আৰু তেতিয়া জলকুঁৱৰীৰ দোষ লাগে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। মঙ্গলতীয়ে চাই জল-কুঁৱৰীৰ দোষ লাগিলে পূজা আগবঢ়োৱা হয় আৰু নাম-প্ৰসংগ পাতে। বিয়াৰ পানী তোলোতে জলনাৰায়ণৰ উদ্দেশ্যে পাণ-তামোল আগবঢ়াই সেৱা কৰা হয়। নৈ পাৰ হ'লে নৈত পইচা দলিয়াই দিয়া নিয়ম এতিয়াও আমাৰ সমাজত প্ৰচলিত, অন্যথা জল দেৱতাই অন্যায় ঘটাব বুলি লোক-বিশ্বাস এতিয়াও প্ৰচলিত। মাছ মাৰোতে মাছ উঠিবলৈও জলদেৱতাৰ পূজা দিয়া হয়। জল-দেৱতাৰ লগত শীতলা দেৱীৰ সাদৃশ্য আছে। সেইবাবে জলত শীতলা দেৱীৰ পূজা কৰি হাঁহ-পাৰ এৰি দিয়ে। অসমৰ লোক-বিশ্বাসত জল-দেৱতাই বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে।

অসমত তথা উত্তৰ-পূৱ ভাৰতত শালগ্ৰাম পূজা বা শিল পূজা অতীতৰ পৰা চলি আহিছে। সত্ৰ আৰু মন্দিৰৰ পূজাৰীয়ে শালগ্ৰামৰ পূজা নকৰাকৈ আহাৰ গ্ৰহণ নকৰে। শালগ্ৰাম অতি পৱিত্ৰ বুলি গণ্য কৰা হয়। অসমত যোনিচিহ্ন থকা কামাখ্যা ধামৰ উপৰিও অসমৰ হাবিয়ে-বননিয়ে শিৱলিঙ্গ থকা অসংখ্য থান আছে। উমানন্দ, মহাভৈৰৱ, শিৱমন্দিৰৰ শিৱৰাত্ৰি এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য।

অসমত প্ৰচলিত পূজা-পাতল, উৎসৱ আদিৰ উপৰিও হিন্দু সমাজৰ দশকৰ্ম পদ্ধতিও লোক-সংস্কৃতিৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত। হিন্দু সমাজত পূজা-পাতল, উৎসৱ আদিৰ সংখ্যা অলেখ আৰু এইবোৰৰ লোক-বিশ্বাস কিংবদন্তিও বিভিন্ন। এই উৎসৱ, পূজা-পাতল আদিত কম বেছি পৰি-মাণে জনজাতীয় লোক-সংস্কৃতিৰো উপাদান সোমাই আছে। বুঢ়া ডাঙৰীয়া, ভূত-প্ৰেত, যম ইত্যাদি বিশ্বাসৰ মূল ভেটি জন-জাতীয়ৰ। মাছ, কাছ, সাপৰ লগত জড়িত বিভিন্ন কিংবদন্তি আৰু বিশ্বাস, লোক-বিশ্বাসৰ বেছি ভাগেই জনজাতীয় সকলৰ পৰা অহা বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। এইদৰে লোক-সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশ অধ্যয়ন কৰিলে দেখা যায় যে এইবোৰৰ মূল আধাৰ হৈছে জনজাতীয় লোক-সংস্কৃতিহে। এই দিশত বৈজ্ঞানিক দৃষ্টি-ভংগীৰে গৱেষণা কৰিলে আৰু অধিক সমল পোৱা যাব বুলি কোৱাৰ থল আছে। ০×০

প্ৰবন্ধটো যুগুতাওঁতে তলত দিয়া কিতাপ কেইখনৰ সহায় লোৱা হৈছে—

১। অসমৰ মানুহ : ড° ভুৱন মোহন দাস।
২। অসমৰ জনজাতি : ড° প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য।
৩। অসমীয়া লোক-সংস্কৃতি : ড° নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ।
৪। অসমৰ লোক-সংস্কৃতিৰ আভাস : ড° নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা।

মান্দানিঝৰা ঃ ছবি জগতত মোৰ প্ৰথম পদক্ষেপ

মিচ্‌ নমিতা ৰাভা
স্নাতক দ্বিতীয় বাৰ্ষিক

উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে অসমৰ পিচ পৰি থকা জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ পথাৰখনলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি কঢ়িয়াই অনা উদীয়মান ডেকা শ্ৰীকুমুদ জুৰো হঠাতে এদিন আমাৰ ঘৰলৈ আহিল। শ্ৰীজুৰো অসমৰ সাহিত্য-সংস্কৃতি জগতৰ স্বনামধন্য ব্যক্তি শ্ৰীযুত ৰাজেন পামদেৱৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ। শ্ৰীযুত পামদেৱ মোৰ বাইদেউ অনাতাঁৰ শিল্পী হীৰা ৰাভাৰ সংগীতৰ গুৰু। সেই ফালৰ পৰা তেখেত সকলৰ লগত আমাৰ এক আত্মীয়তাও আছে। প্ৰসঙ্গক্ৰমে শ্ৰীজুৰোই মোৰ স'তে কলা-সংস্কৃতি সম্পৰ্কীয় কিছু কথা আলোচনা কৰিলে আৰু তেওঁৰ আগমনৰ কাৰণ ব্যক্ত কৰিলে।

'ৰাংচাৰী ফিল্ম চ'চাইটি" অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ এটি উল্লেখযোগ্য প্ৰতিষ্ঠান। এই অনুষ্ঠানৰ মই এগৰাকী সদস্যা। গোৱালপাৰাত অৱস্থিত এই প্ৰতিষ্ঠানৰ উদ্যোগী ব্যক্তি সকলে পোন প্ৰথম বাৰৰ বাবে ৰাভা সংস্কৃতিৰ ওপৰত আলোকপাত কৰি কথাছবি এখন কৰিবলৈ পৰিকল্পনা কৰে। এইখন এখন টেলিফিল্ম হ'ব আৰু ছবিখনত অভিনয় কৰিবলৈ শ্ৰীজুৰোই মোক অনুৰোধ কৰে।

"তুধনৈ পৰিদৰ্শন ভৱন"ত নিৰ্দ্ধাৰিত দিনত গৈ উপস্থিত হৈ "ৰাংচাৰী ফিল্ম চ'চাইটি"ৰ সমূহ সদস্য তথা পৰিচালকক লগ পালোঁ। ছবিখনৰ পৰিচালক ৰঞ্জিত বসুমতাৰী। এখেত মাথো টেলিফিল্মেই নহয় বড়ো ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ কেইবাখনো কথাছবি পৰিচালনা আৰু কেমেৰাৰ দায়িত্ব বহন কৰা অভিজ্ঞ ব্যক্তি। পৰিচালকে মোক অকলশৰে মাতি নি কেইটামান প্ৰশ্ন কৰিলে; সাঁতুৰিব জানো নে নেজানো, ভুঁই ৰুব জানো নে নাজানো, মাছ মাৰিব জানো নে নেজানো, যিকোনো প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰো নে নোৱাৰো ইত্যাদি। মোৰ চমু উত্তৰ আছিল আমি অনগ্ৰসৰ গাঁৱৰ জীয়ৰী, এনেবোৰ কাৰ্য আৰু পৰিবেশৰ সৈতে আমি অভ্যস্ত। তদুপৰি নজনা কথা জনাৰ বাবে সদায়ে আগ্ৰহী। পৰিচালক গৰাকীৰ ই এক পৰীক্ষা বুলিয়েই মই পিছত ধৰি লৈছিলোঁ। ইয়াৰ পিছত কমিটিৰ তৰফৰ পৰা মোক জনোৱা হ'ল যে, তেওঁলোকে মোৰ ওপৰত এটি গুৰু দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিব খুজিছে; সেয়া হ'ল অনুষ্ঠানটিয়ে প্ৰযোজনা কৰিবলৈ লোৱা ছবিখনৰ মই মুখ্য চৰিত্ৰ অৰ্থাৎ নায়িকাৰ ভূমিকাত অভিনয় কৰিব লাগে। মোক নায়িকাৰ চৰিত্ৰৰ বাবে নিৰ্ব্বাচন কৰাৰ তেওঁলোকৰ পূৰ্ব্ব পৰিকল্পনা আছিল যদিও মই নাজানোঁ; কিন্তু অপ্ৰত্যাশিত

ভাবে এনে এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰস্তাৱত প্ৰথমতে দোদুল্যমান অৱস্থাত পৰিলোঁ। এফালে অভিনয়ৰ প্ৰতি আশৈশৱ প্ৰীতি আৰু আনফালে স্নাতকৰ শেহান্তবৰ্ষৰ শ্ৰেণীৰ পাঠদান গ্ৰহণৰ পৰা বিৰত থাকিব লাগিব —এই কথা ভাবি মোৰ অৱস্থা দুই নাও দুই ভৰি। জন্মগত সূত্ৰে লাভ কৰা মোৰ ভাষা-সংস্কৃতিৰ বিকাশত সামান্য অৰিহণা যোগোৱাৰ সুবিধা সমাগত —এই কথা হৃদয়ঙ্গম কৰি আনন্দমনে প্ৰস্তাৱত সন্মতি জনালোঁ।

ছবিখনৰ নাম প্ৰথমে নিজৰা (Nijora) ৰখা হৈছিল যদিও সেই নামেৰে আন অসমীয়া ছবি থকা বাবে পিছত নাম ৰখা হয় "মান্দা-নিঝৰা"। মান্দানিঝৰা এটি অৰ্থব্যঞ্জক শব্দ। প্ৰকৃততে মান্দা আৰু নিজৰা এই শব্দ দুটা লগ লাগি মান্দানিঝৰা হ'লেও ৰাভা ভাষাত ইয়াৰ স্বকীয়া অৰ্থ আছে বুলি কোৱা হয়। মান্দা-নি-ঝৰা অৰ্থাৎ মান্দাৰঝৰা। 'নি' তে 'ৰ' হয়। গতিকে মান্দানিঝৰা। আকৌ 'দুধনৈ' নদীৰ দক্ষিণাঞ্চলৰ গাৰো সকলে মান্দা বুলি কয়। অসমৰ জনজাতীয় লোক সকলৰ নদীৰ লগত সম্পৰ্ক অতি নিবিড়। অসমৰ বহুতো নদীৰ নাম, আনকি লুইত নামটোও জনজাতীয় শব্দ। তদুপৰি পৰ্ব্বত ভৈয়াম উভয়তে জনজাতি লোক সকল বাস কৰে। পৰ্ব্বতৰ পৰা নিজৰাটি বৈ আহি ভৈয়ামৰ নদীত মিলি যোৱাৰ দৰে ছবিৰ নায়িকা নিজৰাৰ প্ৰেমৰ ফল্গুধাৰা মান্দাৰ প্ৰেমৰ সোঁতত অৱলীলাক্ৰমে বিলীন হৈ যায়! যেনিবা পৰ্ব্বত ভৈয়ামৰ মিলন সাকোঁ "মান্দানিঝৰা"।

ছবিখনৰ বাবে কাহিনী অংশ ৰচনা কৰিছে ৰাজেন পামদেৱে। ছবিখনৰ ভাষা অসমীয়া কিন্তু অসমৰ ৰাভা জনজাতি সকলৰ বৰ্ণময় সংস্কৃতিৰ ৰূপ-ৰেখা ইয়াত অৱলোকন কৰিবলৈ বিচৰা হৈছে।

মান্দা আৰু নিজৰা ছবিখনৰ মুখ্য চৰিত্ৰ। শিশু মান্দাৰ ভূমিকাত অভিনয় কৰি পঙ্কজ ৰাভাই সকলোৰে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। শিশু নিজৰাৰ চৰিত্ৰত অভিনয় কৰিছে গোলকগঞ্জৰ শিশু নমিতা ৰাভাই। নায়ক মান্দাৰ চৰিত্ৰ ৰূপায়ণ কৰে কুমুদ জুৰোই আৰু নিজৰাৰ চৰিত্ৰত মই অভিনয় কৰোঁ। আমাৰ স'তে অভিনয় কৰা শিল্পী সকল হ'ল— কনিষ্ঠ অভিযন্তা বৰুণ ৰাভা, যতীন ৰাভা, নিৰোদ ৰাভা, হিমালয় পৰ্বত আৰোহণ-কাৰী নীল পদ্মিনী আদি শিল্পী সকল। মই আৰু মোৰ ভন্টি সুষমা ৰাভাৰ বাহিৰে আটাই-বোৰ শিল্পী গোৱালপাৰা আৰু তামোলপুৰৰ। সৰহ সংখ্যক সহ শিল্পীয়েই হ'ল স্কুল কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী। কেমেৰামেন প্ৰাণজিৎ ৰাৱী, পোহৰৰ দায়িত্বত থকা প্ৰফুল্ল ডেকা আদি সকলোৱে একোজন সহৃদয় সম্পন্ন কলা কুশলী।

'মান্দানিঝৰা' ছবিখনত চাৰিটা গীত আছে। গীতবোৰ ৰাভা ভাষাত গোৱা হৈছে। চিকঝৰা গীত গাওঁতে নিজৰাৰ পাৰত বহি গাব লাগে আৰু বাকী কেইটা গীত ম'হৰ পিঠিত, টঙিঘৰত উঠি ওঁঠ মিলোৱা হৈছে। জনপ্ৰিয় বহুৰঙী নৃত্যটোও ছবিখনত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। গাঁৱৰ মহিলাসকলৰ লগত একেলগে এই নৃত্যটোত অংশ লোৱা হৈছে।

পোছাক-পাতিৰ ক্ষেত্ৰত ছোৱালী বিলাকে

পাতানি (মেখেলা), ককালত পাজাৰ আৰু ল'ৰা বিলাকে গামোচা আৰু ৰাভাচোলা ব্যৱহাৰ কৰিছে। দুই এটা কলেজৰ দৃশ্য আছে, তাত আধুনিক সা-সজ্জাই পৰিধান কৰিছে। ছবিখনত ৰাভাসকলৰ পোছাক-পৰিচ্ছদ, খাদ্য, পূজা-পাৰ্বন, নাচ-গান, ভাষা, জন-বিশ্বাস আদিৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হৈছে।

'মান্দানিঝৰা' টেলিফিল্মখনৰ কাহিনীটো চমুকৈ এনেধৰণৰ—

মান্দা কেউ-কিছু নোহোৱা এটি ঘাট-মাউৰা ল'ৰা। নিজৰাৰ দেউতাকে তাক ঘৰলৈ আনি তুলি-তালি ডাঙৰ-দীঘল কৰিলে। সৰুৰে পৰা একেলগে খেলি মান্দা আৰু নিজৰা ডাঙৰ হ'ল। সৰু কালৰ মিলা-প্ৰীতিয়ে ডাঙৰত প্ৰেমলৈ ৰূপান্তৰিত হ'ল। নিজৰাৰ দেউতাকে এই প্ৰেম সহজভাৱে নল'লে। উপাৰ্জনক্ষমহীন মান্দালৈ তেওঁৰ ছোৱালীক বিয়া দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। পিছত যেনিবা তেওঁ এটা চৰ্ত দিলে যে, যদি মান্দাই শকত পৰিমাণৰ ধন ঘটি আনিব পাৰে তেতিয়া নিজৰাক লাভ কৰিব। ধন ঘটাৰ বাবে মান্দা ঘৰৰ বাহিৰ হ'ল। কিছুদিন পিছত নিজৰাক দেউতাকে জনালে যে, 'ব্লাছটিঙ'ত কাম কৰোঁতে মান্দাৰ মৃত্যু হ'ল। শোকত নিজৰা ভাঙি পৰিল; কিন্তু নিজৰাৰ অন্তৰাত্মাই মান্দাৰ মৃত্যু খবৰ সহজভাৱে ল'ব নোৱাৰিলে। নিশা মান্দাৰ সন্ধানত নিজৰা ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিল। বাটত গাৰো সম্প্ৰদায়ৰ মানুহ এজনক লগ পাই মান্দা মৰিছে নেকি সুধিলে। গাৰো ভাষাত 'মান্দে' মানে মানুহ, গতিকে 'মান্দে চিয়াহা' বুলি ক'লে। এইখিনিতে ভুল বুজা-বুজি হৈ যিহেতু মান্দা মৰাটো সঁচাই গতিকে জীয়াই থকা বৃথা বুলি ভাবি নিজৰা আত্মহত্যাৰ উদ্দেশ্যে নদীত জাপ দিলে। ইতিমধ্যে মান্দা ধন ঘটি আনন্দমনে ঘৰলৈ ফিৰি বাছৰ পৰা নামিল। ওচৰৰ মানুহৰ পৰা ভু-পালে যে ছোৱালী এজনী পানীত পৰিছে। মান্দা লগে লগে পানীত জাপ মাৰি পৰিল আৰু ছোৱালীজনী উদ্ধাৰ কৰি দেখে যে সেয়া নিজৰা। ঘটনাটো অনুমান কৰি দুয়ো ডিঙিত ধৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। এনেতে নিজৰাক বিচাৰি দেউতাকে সেইখিনিত উপস্থিত হ'ল। ঘটনাৰ সবিশেষ জানি তেওঁৰ ভুল ভাঙিল আৰু মুৰ্গী কাটি মান্দা আৰু নিজৰাৰ বিয়া পাতি দিলে। পানীৰ সোঁতে মান্দাৰ ধনৰ মোনা কৰবালৈ উটুৱাই লৈ গ'ল।

ছবিখনৰ শ্যুটিং মানিকগঞ্জ, মেন্দি, মিএগ্ৰাপাৰা, বাইদা, দুধনৈ, ৰাংচাই আৰু ইয়াৰ আশেপাশে থকা পাহাৰী অঞ্চলবোৰতে হৈছিল। 'ইন্দোৰ' শ্যুটিং মানিকগঞ্জৰ বিপুল ৰাভাৰ দুমহলীয়া ঘৰটোতে হৈছিল। তাতেই মৰণা মৰা, ধান চপোৱা, বহুৰঙী নৃত্য আদি গ্ৰহণ কৰা হৈছিল।

২।৯।৯২ ইং তাৰিখে 'দুধনৈ কালচাৰেল চেণ্টাৰ'ত শুভ মহুৰত হয়। প্ৰধান অতিথি আছিল অসমৰ সু-সাহিত্যিক ৰাজেন্দ্ৰ নাথ ৰাভাদেৱ। ১।১০।৯২ ইং তাৰিখে ছবিৰ দৃশ্য গ্ৰহণ সমাপ্ত হয়। সম্প্ৰতি ছবিখনৰ সম্পাদনাৰ কাম চলি আছে। অচিৰেই এই টেলিফিল্মখন দূৰদৰ্শনযোগে প্ৰদৰ্শিত হ'ব বুলি ভবা হৈছে।